

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-237-1-6>

MYKHAILO VRUBEL: THE UKRAINIAN CONTEXT

МИХАЙЛО ВРУБЕЛЬ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Sylko R. M.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Arts*

Силко Р. М.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецьких
дисциплін*

Sylko Ye. M.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Arts
T.G. Shevchenko National University
«Chernihiv Collegium»
Chernihiv, Ukraine*

Силко Є. М.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
Національний університет
«Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
м. Чернігів, Україна*

Екологія культури, відхід від агресивної глобалізації у бік пошуків національної самоідентичності, актуалізація національних здобутків на фоні складної суспільно-політичної та безпекової ситуації – сучасні тенденції розвитку мистецько-культурної сфери. У цьому аспекті дослідження життя і творчості всесвітньо відомих митців в українському вимірі є актуальним і корисним. Актуалізація життєво-творчих зв'язків геніального російського художника Михайла Врубеля з Україною є особливо показовою, оскільки, на переконання багатьох мистецтвознавців саме Київський період життя і творчості М.Врубеля сформував його як неймовірного монументаліста та колориста.

Нова сторінка творчого шляху молодого М. Врубеля розпочинається у Києві з реставраційних робіт у Кирилівській церкві. Професору А.В. Прахову, який керував цими роботами, знадобився талановитий молодий художник, який би міг працювати над відновленням старих та написанням нових фресок. Студент Петербурзької академії мистецтв – Михайло Врубель – був з упевненістю рекомендований професором П. Чистяковим як «найбільш підходящий для такої роботи» [1, с. 14].

У Кирилівській церкві художник бере керівництво над реставрацією візантійських фресок XII століття, які, на жаль, погано збереглися. Також йому доручили виконати декілька композицій на стінах церкви та написати образи для іконостасів.

Над реставрацією фресок працювали й учні «Київської Рисувальної школи», керівником яких був М.І. Мурашко, з яким Врубель згодом потоваришував. Результатом такої співпраці був надзвичайно взаємно корисний обмін досвідом між молодими художниками. Серед відомих викладачів школи поряд з прізвищами М.М. Ге, І.Ю. Рєпіна, Г.Г. Мясоедова, фігурувало і прізвище М.О. Врубеля, який залучався до викладання, перебуваючи у Києві.

Робота у Києві стала викликом для митця, адже він уперше зіткнувся з візантійським мистецтвом, тому Врубелю довелося досконало вивчати древні пам'ятки та книги присвячені візантійській та давньоруській культурі й мистецтву. Художник намагався зберегти фрагменти старовинних фресок недоторканими. Його шанобливе ставлення до культурної спадщини підтверджують слова А.В. Прахова: «... не додавав нічого від себе, а вивчав постановку фігур та складки одягу за матеріалами, що зберіглися в інших місцях» [1, с. 14].

Врубель відновив на стінах храму «Ангелів з лабарями», напівфігуру Христа, голови пророків Мойсея й Соломона, виконав дві самостійні роботи «Зішестя святого духа» та «Оплакування», зробив понад 150 ескізів втрачених фрагментів живопису. Для роботи над іконостасами він використовував деякі прийоми гравюри, для досягнення чіткості зображення.

На переконання Н. Дмитрієвої, у своїх самостійних розписах він вже не вдався до копіювання старих зразків. «У нього було внутрішнє право не наслідувати давній стиль – він проникнув до його духу» [1, с. 14]. Благородно стримана експресія старовинних мозаїк та фресок прояснила власні творчі пошуки Врубеля. Для нашого дослідження надзвичайно цінним є такі висновки дослідниці: «Лише після занурення до монументального візантійського та давньоруського мистецтва експресія Врубеля стає величною – зникає психологічний натиск, з'являється характерне врубелівське вираження духовної напруженості у зосередженому погляді величезних очей (великі очі – також риса візантійського живопису), при ніби застиглих позах та скупих жестах, у атмосфері глибокої тиші» [1, с. 15]. Зустріч з візантійським мистецтвом збагатила його розуміння форми та підняла ступінь його експресії.

Одним із замовлень У Кирилівській церкві було оформлення іконостасу. Врубель мав написати низку ікон для цього іконостасу: образи Христа, Богоматері та святих Кирила та Афанасія. Для цього Прахов організував поїздку митця до Венеції, адже вважав надзвичайно корисним вивчення знаменитих мозаїк собору Св. Марка XII століття, мозаїк XII століття у Торчелло та полотна славетних венеційських

колористів. Врубель провів у Венеції близько півроку. Це була надзвичайно корисна віха творчого розвитку митця поряд із зануренням у візантійське мистецтво. На думку Н. Дмитрієвої, саме венеційський живопис збудив колористичне обдарування Врубеля [1].

Врубель працював два роки для церкви, але згодом у його фантазії почне зароджуватись образ Демона, який автор пронесе через все своє життя і творчість. Саме у Києві у цей період Врубель протягом року працював над першим полотном свого Демона, яке, на жаль сам же й знищив.

Повернувшись з Італії, Врубель багато часу присвячує малюванню з натури. Київська галерея зберігає значну кількість його тогочасних рисунків та акварелей. Ці роботи є яскравою ілюстрацією важливої для Врубеля якості, яку він сам визначав як «культ глибокої натури». «Вірний своїй оригінальній манері, послуговуючись найтоншими, сказати б, музично мінливими відтінками кольорів, Врубель відтворює вишукану красу квітів, живу трепетність природи» – пише М. Факторович [4]. Треба зазначити, що Врубель взагалі захоплювався українською природою, красою зеленого Києва.

У цей же період Врубель виконує два своїх відомих твори: «Східна казка» та «Дівчинка на тлі перського килима» (1886 р.). Будучи виконаними на замовлення, ці роботи засвідчують текстурні та колористичні пошуки митця. На переконання М. Факторовича, «властиве Врубелєві «захоплення реальними формами натури» у поєднанні із злетом фантазії дозволило йому перетворити образ доньки київського лихваря на загадковий, одухотворений символ» [4].

У 1887 році Михайло Олександрович починає працювати над ескізами «Надгробний плач» та «Воскресіння» для розписів відновленого Володимирського собору у Києві. На одному з ескізів «Надгробного плачу» присутня пейзажна частина, вона виступає фоном. Аналізуючи пейзаж, Н. Дмитрієва припускає, що він списаний Врубелем з вигляду Дніпра, що відкривався від Андріївського собору, де художник тоді мешкав [1, с. 23]. Це може слугувати ще одним підтвердженням значного впливу на митця неперевіршеної київської природи.

Єдиними роботами художника у Володимирському соборі стали деякі орнаменти. Не дивлячись на те, що це замовлення було не таким грандіозним як того бажав Врубель, він захоплено працює над орнаментом із зображенням рослин, тварин та риб, що описані у Біблії. Врубель не тільки створює орнамент, а й втілює у ньому декоративну

поему. Побачивши ті орнаменти, О. Бенуа промовив: «Дивлячись на них, я повірив, що він геніальний» [5, с. 155].

П'ять років провів Врубель у Києві у тісному спілкуванні з А.В. Праховим та його родиною. «Він приїхав до Києва влітку 1884 року слухачем академії мистецтв, а виїхав восени 1889 року художником, рівним великим майстрам Відродження» [5, с. 159]. Цей період в житті і творчості Михайла Врубеля, безсумнівно можна вважати професійним та світоглядним становленням митця. Він освоїв на практиці технології та матеріали реставрування, познайомився з візантійським мистецтвом та світовідчуттям, спілкувався та товаришував з митцями київської школи. З цього приводу І. Марголіна пише: «Під впливом української культури, таємниць Кирилівської та Софійської церков, знаменитий художник Михайло Врубель народився вдруге – як митець» [6].

Сам митець згодом неодноразово згадував свій київський період – «весну» самостійної мистецької діяльності. «Про цей час він назавжди зберіг згадку, як про найкращу пору свого життя» – пише один з перших його біографів – С. Яремич. Він наводить слова, сказані Врубелем, коли той відвідав Київ 1901 року і знову побачив свої роботи, створені тут: «Ось до чого, по суті, я мав би повернутися» [4]. Митець взагалі любив Київ, називаючи його «поемою з каштанів, золота, каменю і квітів» [5, с. 158].

Частину своїх шедеврів М.О. Врубель створив на Чернігівщині, а саме під Борзною. Художник відпочивав на хуторі Пліски біля Чернігова із своєю дружиною Н.І. Забілою у її родичів, Миколи Ге та Ганни Забіли. Митець написав на Чернігівщині такі картини, як «Ранок», «Вечір», «Царівна-Лебідь», «Бузок», «До ночі», розпочав роботу над полотнами «Богатир» та «Демон повалений» [2, 127 с.].

Література:

1. Дмитриева Н.А. Михаил Врубель: Жизнь и творчество. 1988. 143 с.
2. Єфремова Л.О. Врубель. 2010. 127 с.
3. М.А. Врубель на хуторе Ге. URL: <https://sites.google.com/site/imeniepliskiletopisvozzrodenia/home/hutor-i-ego-obitateli/m-a-vrubel-na-hutore-ge> Дата звернення: 25.08.2022.
4. Михайло Врубель і Київ Бібліотека українського мистецтва. 25.06.2020. URL: <http://uartlib.org/myhajlo-vrubel-i-kyyiv/> Дата звернення: 25.08.2022.

5. Соколовський В. Врубель у Києві. С. 150-159. URL: <http://calendar.interesniy.kiev.ua/Pic/vrubel-kiev-sokolovskiy.pdf> Дата звернення: 25.08.2022.

6. Михайло Врубель – поляк, закоханий в Україну Український інтерес. URL: <https://uain.press/articles/hudozhnyk-myhajlo-vrubel-gosiyanyu-zakohanyj-v-ukrayinu-756040>. Дата звернення: 25.08.2022.